

Razvijanje samostojne in ustvarjalne osebnosti

Predlog strateškega načrta prenove vzgojno-izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji¹

■ **Sebastjan Kristovič**, prof. dr., predstojnik specialističnega študijskega programa Logopedagogika, *Alma Mater Europaea – ECM*.

Prvo poglavje znanstvene monografije Holistični pristop na področju vzgoje, izobraževanja in duševnega zdravja se zaključuje z dodatkom Predlog strateškega načrta prenove vzgojno-izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji. Vsebuje 12 strateških ciljev, ki predstavljajo vizijo, načrt in vsebino celovite prenove.

Da bo prenova vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji celovita, trajna in učinkovita, je treba v strategijo prenove zajeti naslednjih 12 strateških ciljev:

1. Prenova mora temeljiti na treh stebrih: vzgoja, izobraževanje in duševno zdravje. To so trije stebri vsake družbe, kulture in vsakega posameznika.
2. Mednarodno razširjeni in splošno znani so Unescovi štirje stebri izobraževanja za 21. stoletje: 1. učiti se, da bi vedeli; 2. učiti se delati; 3. učiti se živeti skupaj in 4. učiti se biti (Delors, 1996). Unesco je osnovnemu konceptu v svoji usmeritvi v prihodnost dodal še izredno pomemben peti steber – učiti se postati (ang. learning to become). Iniciativa za prihodnost izobraževanja (Common Worlds Research Collective, 2020) je

natančneje opredelila nov steber kot »učiti se postati s svetom: izobraževanje za prihodnje preživetje«. Gre za rekonfiguracijo izobraževanja glede na prihodnje preživetje planeta spričo številnih eksistencialnih groženj, ki si jih je povzročilo človeštvo (Common Worlds Research Collective, 2020: 2). Prenova mora temeljiti na uravnovešeni vzpostavitvi vseh petih stebrov.

3. Prenova se ne sme začeti z analizami problematike trenutnega vzgojno-izobraževalnega sistema, npr. s tem, kaj vse je šlo narobe pri zadnji prenovi ipd., in različnimi akcijskimi načrti. Na začetku snovanja prenove se je treba postaviti 'na konec'; izhodišče prenove je 'pogled s konca nazaj'. Treba si je odgovoriti na naslednja tri vprašanja: Kakšno osebo/osebnost želimo ob koncu vzgojno-izobraževalnega procesa? Kam želimo, da otrok 'pride' ob zaključku šolanja, kakšen naj postane, kaj je pravzaprav

»Vzgajati ne pomeni zgolj razvijati razum, marveč oblikovati celotnega človeka, tudi njegovo srce in njegov značaj. Vzgajati pomeni iz roda v rod prenašati duhovne vrednote, ki dajejo življenju vsebino in smisel. Tega pa ne moremo doseči le z besedami, marveč predvsem tako, da te besede udejanjimo v lastnem življenju, v svoji človeški drži. Vzgoja je skupna naloga staršev, šol, univerz, tiska, radia, televizije in javnega mnenja. To je velika odgovornost.« (Bosmans)

cilj vzgojno-izobraževalnega procesa? Odgovora na prvi dve vprašanji pa vsebujeta tudi odgovor na tretje vprašanje: Kakšno družbo in prihodnost si želimo?

Cilj vzgoje in celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa je v tem, da otrok postaja in že je celovito delujoča, srečna, osmišljena, avtonomna in zadovoljna oseba v skladu s trenutnimi razvojnimi značilnostmi. Cilj nikoli ne sme biti samo izobrazba ali podano znanje, ampak tudi celostno razvita in integrirana osebnost. Otroka moramo videti kot telesno, duševno in duhovno bitje. V skladu s tem pa mora tudi vzgojno-izobraževalni proces potekati tako, da celovito zajema, skrbi in razvija vse tri razsežnosti. Šele na ta način bomo lahko dosegli celovit razvoj oziroma integrirano razvito osebnost.

4. Prenova mora na ustrezen način zajemati vzgojno paradigmo družine, predšolskega obdobja in obdobja šolanja. Vzgojo je treba razumevati v kontekstu življenja in sveta v smislu: vzgoja je priprava otroka na življenje.
5. Da bo prenova res celovita, je treba upoštevati in aplicirati holistični pristop, ki ga že desetletja spodbujata in usmerjata Unesco ter Evropska komisija. Če prenova ne bo celovita in ne bo upoštevala holističnega pristopa, se bomo ponovno ujeli v past redukcionizma, determinizma in delnih rešitev.
6. Vzgojno-izobraževalnim zavodom, pedagoškim delavcem in drugim strokovnim delavcem v vzgoji in iz-

obraževanju je treba vrniti strokovno avtonomijo, integriteto in pedagoško dostojanstvo. Pedagoške delavce je treba razbremeniti pretirane in odvečne birokratizacije.

7. V slovenskem prostoru smo celoten vzgojno-izobraževalni proces zredcirali na kognitivno/racionalno raven. Poslanstvo šole ni samo edukacijske narave in tudi ne samo vzgojne, ampak tudi preventivne. Vzgoja in preventiva morata postati konstitutivna elementa vzgojno-izobraževalnega procesa.
8. Cilj vzgojno-izobraževalnega sistema mora biti celostno razvita in integrirana osebnost. Pot do tega cilja je holistični vzgojno-izobraževalni pristop, ki se udejanja na podlagi temeljnih smernic, ki smo jih med raziskovanjem in komparativno analizo oblikovali in ki obenem predstavljajo tudi konstitutivne gradnike holističnega pristopa. Vzgojno-izobraževalni sistem in prenova le-tega bi morala v svojem celotnem procesu slediti smernicam in posameznim holističnim ciljem, če želimo uresničiti temeljni namen vzgojno-izobraževalnega procesa, ki je v celovitosti osebe. Prenova mora celovito zajemati naslednjih 25 smernic/področij oziroma gradnikov holistične paradigme vzgojno-izobraževalnega procesa: 1. svoboda in odgovornost, 2. volja do smisla, 3. smisel – vzgoja za smisel, 4. ustvarjalnost, 5. empatija, 6. avtonomija, 7. personalizacija, 8. samostojnost, 9. občutek za lepo, 10. vest in intuicija, 11. vzgoja za vrednote, 12. identiteta, 13. samotranscendence in samodistanca, 14. odnosi (do življe-

nja, sveta, sebe, drugih, smisla, presežnega), 15. samopodoba, samozavest in samospoštovanje, 16. dostojanstvo, 17. odnos do presežnega in vera, 18. etika, 19. vztrajnost, odpornost in delovne navade, 20. noodinamika, 21. ljubezen (agape), 22. ideali/ideje/vizija, 23. samovzgoja, 24. življenje kot naloga in 25. duševno zdravje.

9. V okviru holističnega pristopa učenca ne dojemamo kot pasivnega posameznika, ki mora v čim večji meri absorbirati znanje, ki mu ga podaja učitelj, ampak ima v procesu učenja aktivno in (so)ustvarjalno vlogo. To pomeni, da je interaktivna dejavnost bistveni element v procesu poučevanja in učenja.
10. V vzgojno-izobraževalni proces je treba vpeljati personalizirano učenje/pristop. Unescov četrti steber izobraževanja, učiti se biti, predpostavlja holistični vzgojno-izobraževalni pristop. V luči tega razumevamo tudi didaktični trikotnik, katerega glavni elementi niso vogali (učitelj, otrok in vsebina), ampak stranice, ki predstavljajo odnos in interakcijo. Poučevanje ni le golo posredovanje znanja. Poučevati pomeni tudi vstopiti v dialog, biti v medosebnem odnosu. Tovrstno personalizirano učenje je omogočeno le z dialogom/odnosom, ki je obenem ključ do motivacije in ga ni možno nadomestiti z ničimer drugim.
11. Vzgoja otroka v 21. stoletju (če želi v polnosti izpolniti svoj cilj in zasledovati smer večje človečnosti) se bo gotovo morala obrniti k svojemu viru in upoštevati tudi kultura animi, gojitev in vzgojo duha, duhovno omiko. To je dobro ubesedil antični velikan Platon: »Mlad človek ni prazen lonec, ki ga je treba napolniti z znanjem, temveč ogenj, ki ga je treba prižgati.« Zato je ena izmed ključnih nalog in obenem izzivov pri prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema razvijanje smisla, veselja in strasti do učenja.
12. Da je možno vzpostaviti, izvajati in tudi razvijati tako visokokakovosten vzgojno-izobraževalni proces, je posebno pozornost treba nameniti tudi osebnostnemu razvoju in edukaciji

pedagoških delavcev – v prenovi morata biti vključeni obe dimenziji za celovito formacijo pedagoškega delavca. Eden izmed prvih korakov je nuja, da se za pedagoške poklice uvedejo sprejemni izpiti, ki jih že dlje časa poznajo v pedagoško naprednejših državah in ki vključujejo vrednotenje različnih osebnostnih lastnosti, kot so npr. ustvarjalnost, empatija, motivacija, osebnostna zrelost, usposobljenost za delo z ljudmi, interaktivne veščine ipd. Samoumevno je, da je vzgojno-izobraževalni proces kakovosten v tolikšni meri, v kolikšni meri je kakovosten pedagoški delavec.

Vseh dvanajst strateških ciljev je v medsebojni komplementarni relaciji in vsak izmed dvanajstih strateških ciljev se celovito ter pravilno razume šele v luči ostalih enajstih ciljev.

Ena izmed ključnih nalog in obenem izzivov pri prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema je celovit razvoj osebnosti in razvoj smisla, veselja ter strasti do učenja. Prav to sta smer in cilj, ki ju moramo zasledovati pri vzgoji in izobraževanju v 21. stoletju. Sedaj morda bolj kot kdajkoli prej v zgodovini. Ne gre namreč samo za to, kaj in koliko bomo vedeli, in tudi ne samo za to, kaj in koliko bomo delali ali kaj in koliko bomo imeli, ampak predvsem za to, na kakšen način bomo bivali in sobivali. »Cilj vzgoje je dati telesu in duši vso lepoto in popolnost, ki ju moreta imeti« (Platon). ◀

Viri

- Delors, Jacques (1996): *Učenje: skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Kristovič, Sebastjan; Pangrčič, Polona (2022): *Holistični pristop na področju vzgoje, izobraževanja in duševnega zdravja*. Maribor: AMEU-ECM, Alma Mater Press.
- Common Worlds Research Collective, 2020. Learning to become with the world: Education for future survival. (2020). Pariz: UNESCO. Pridobljeno s spletne strani: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374032>.

Opomba

- 1 Predlog strateškega načrta je nastal v okviru ARIS (Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije), in sicer projekta Holistični vzgojno-izobraževalni proces in krepitev duševnega zdravja (L5-1844). Vodja projekta prof. dr. Sebastjan Kristovič je skupaj z raziskovalno skupino že pri snovanju prijave projekta imel pred očmi nujnost celovite prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema v Republiki Sloveniji. Eden izmed pomembnejših dosežkov raziskave v okviru projekta je prav oblikovanje strateških smernic prenovi vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji, ki so nastale tudi na podlagi večletnega dela z otroki, mladostniki, starši, vzgojitelji, učitelji ter drugimi strokovnimi in pedagoškimi delavci (Kristovič in Pangrčič, 2022).

Foto: Nataša Pezdur